

Kolich, Tomáš

"Až sem to je pozorování. To ostatní je dedukce." : podoby Sherlocka Holmese v české ilustraci, dramatu a filmu

Opuscula historiae artium. 2016, vol. 65, iss. 2, pp. 90-103

ISSN 1211-7390 (print); ISSN 2336-4467 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136356>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

„Až sem to je pozorování. To ostatní je dedukce.“

Podoby Sherlocka Holmese v české ilustraci, dramatu a filmu

Tomáš Kolich

Úvod

The study examines how the figure of Sherlock Holmes has evolved in images over time in the Czech Republic and in book illustrations, comics, theatre, and film. It sets out from today's generally shared idea of what this literary character looks like and shows how this image evolved. It looks at the objects that make Holmes easily identifiable today and explains when and how they were added to the world of Sherlock Holmes. The study opens with an analysis of Arthur Conan Doyle's stories, focusing on the image and attributes of Sherlock Holmes in these original texts. It also looks at Anglo-American illustrations and dramatisations, which were an essential source for early Czech depictions of the famous detective. The main section of the study focuses on the iconography of Holmes in Czechia in the first half of the 20th century, which gave rise to diverse and oftentimes contradictory visual interpretations of the character.

Keywords: Sherlock Holmes; illustration; iconography; Arthur Conan Doyle; Sidney Paget; William Gillette; Josef R. Vilímek; detective stories

Mgr. Tomáš Kolich
Ústav pro dějiny umění, Univerzita Karlova, Praha /
Institute of Art History, Charles University, Prague
e-mail: tider@centrum.cz

Sherlock Holmes patří k nejsnadněji rozpoznatelným fiktivním postavám na světě. Ať už je zobrazen v knížkách, komiksu či filmu, dokážeme jej vždy identifikovat prakticky ihned, a to díky jeho jedinečným atributům. Dlouhodobě ukotvená představa o vzezření Holmese ovšem nepochází z původních knih Arthura Conana Doylea (1859–1930), nýbrž je výsledkem postupného vývoje. Tato skutečnost byla až do dnešní doby vesměs přehlížena a Sherlockův specifický kostým byl vnímán jako jakási „samozřejmost“. S příchodem nedávných filmových a televizních adaptací Holmesových případů se otázka (nejen) vizuálního ztvárnění bakerstreetského detektiva stala aktuální a vzbudila určitou pozornost.¹ Verze Sherlocka, které se v posledních letech objevily na plátnech kin a na televizních obrazovkách, bývají často považovány za „modernizace“ a jsou stavěny do opozice vůči „tradiční“ podobě tohoto slavného detektiva. Naše dlouhodobá představa o „tradičním“ Holmesovi je však často mylně považována za původní a při bližším náhledu je patrné, že dnešní „modernizované“ verze Sherlocka jsou ve skutečnosti Doyleovým povídkám daleko bližší.

Jak tedy vypadá takovýto „tradiční“ Sherlock Holmes? Jeho nejbytostnějšími poznávacími znaky jsou nepochybně čepice s dvěma kšilty zvaná *deerstalker hat* (dále jen *deerstalker*) a dýmka. Tyto dva prvky samy o sobě postačují k okamžitému rozpoznání.² V představě většiny lidí je Sherlock dále hubený postarší muž, má úzký obličej, pejzy (někdy *licousy*) a je hladce oholen. Ve svém bytě chodí v županu a hraje na housle nebo vysedává v ušáku a čte noviny. Pokud se pohybuje venku, obléká si pláštěnku s kostkovaným vzorem (zvanou *ulster*) a k pátrání používá lupu.

Ve své studii se zaměřím na formování a historii této představy o podobě Sherlocka Holmese. V rámci české vizuální kultury (ilustrace, komiks, film) a divadla budu sledovat

vývoj Sherlockových atributů, ukáží, jak některé z nich nabývaly či ztrácely v průběhu let na významu a pokusím se alespoň částečně rekonstruovat, jak si Sherlocka představovaly minulé generace Čechů.

Zdá se, že v českém moderním umění se postava Sherlocka neobjevuje (snad pro svou přílišnou specifčnost), a to ani u autorů využívajících lidových či populárních motivů.³ Podoba Holmese se transformovala vesměs pouze v prostředí populární kultury a příliš nesouvisela s obecnějším kulturně-spoločenským vývojem. V průběhu 20. století v Česku se podoba Sherlocka stává postupně abstraktnější (představuje obecný typ detektiva), chronologicky „zamrzává“ (Sherlock přestává být ztvárňován jako soudobá postava), ale nelze říci, že by nesla nějaké symbolické významy. Česko je vhodným geografickým vymezením nejen z archivních důvodů, ale především proto, že jeho „perifernost“ (z pohledu detektivního žánru) dala vzniknout mnoha specifickým a překvapivým podobám bakerstreetského detektiva. Z ikonografického hlediska je nejzajímavější první polovina 20. století, kde se se objevuje hned několik typů zobrazení Sherlocka, leckdy i protichůdných. Po polovině 20. století je obraz Holmese v Česku již ustanoven a prakticky se nemění. Proto budu v této práci věnovat pozornost zejména době předválečné a meziválečné.⁴

Doyleova vize Sherlocka Holmese

Pátrání po vývoji zobrazování Sherlocka Holmese přirozeně začíná u Doyleových knih. Pokud chceme nějakou podobu slavného detektiva považovat za skutečně původní, je to Holmes, jak nám jej Doyle líčí ve svých padesáti šesti povídkách a čtyřech novelách (které budu dále souhrnně označovat jako Kánon). Doyleovým popisům Sherlocka je třeba věnovat zvýšenou pozornost už proto, že se odlišují od ilustrací doprovázejících původní vydání Doyleových detektivek, a tento rozkol dokládá, jak brzo se začala obecná představa o Holmesovi měnit.

Před samotným vizuálním rozbohem se tedy podíváme na Holmesovu knižní podobu a atributy (ty předměty, které slouží v Kánonu jako Holmesův poznávací znak a jsou pro něj specifické). Povídky zanechávající spoustu informací o Holmesově charakteru a činech se o jeho vzhledu zmiňují spíše poskrovnu. Asi nejúplnější popis z celého Kánonu najdeme hned v prvním příběhu, *Studii v šarlatové*: „*Sama jeho osoba a vzhled musely vzbudit zájem i toho nejpovrchnějšího pozorovatele. Byl šest stop vysoký a tak hubený, že vypadal ještě vyšší. Oči měl – až na ty výjimečné chvíle, o nichž jsem se zmínil – bystré a pronikavé. Jeho tenký orlí nos dodával jeho tváři výraz ostrážitosti a rozhodnosti. I jeho vyčnívající, čtverhranná brada byla známkou energické povahy. Ruce měl stále potřísněné inkoustem a chemikáliemi*“.⁵ Watsonova charakteristika jeho nového spolubydlícího se zde soustřeďuje především na detektivovu nepřehlédnutelnost, příliš se nesnaží podat obraz reálného

člověka a působí trochu šablonovitě.⁶ Je patrné, že se Doyle snažil poskytnout čtenářům snadno zapamatovatelný typ, který se obejde bez podrobnější charakteristiky.

Ilustrace původních vydání (jak bude ukázáno níže) se však nikdy nepokusily zobrazit takto výrazného Holmese a opomenuly i určité „rysy dravce“, které Doyle zdůrazňoval v několika dalších popisech svého detektiva a to jak ve vzhledu,⁷ tak i v chování.⁸ Je též třeba zdůraznit, že v Doyleových povídkách jsou oba hrdinové mladíky (v době jejich seznámení jim je přibližně dvacet pět let) a při prvním setkání Watsonovi přijde Holmes dokonce jako student.⁹ Ač tomu dnešní představa o nezaměnitelném vzhledu Sherlocka nenapovídá, Doyle se o způsobu odívání detektivního dua příliš nerozepisuje a obecně lze konstatovat, že se oba druhové neoblékali nikterak zvláště a vypadali jako kterýkoli jiný příslušník jejich společenské třídy. Jejich oblečení odpovídá vždy situaci – ve městě nosí klasický oblek s kravatou a kloboukem, na venkově volí příhodně tvrdové sako.¹⁰ Některé části Holmeseva „tradičního“ kostýmu se však již v povídkách objevují. Holmes občas obléká *ulster* (pánský plášť vyráběný z hrubé látky s klopami přes ramena), ovšem pouze tehdy, vyžaduje-li to nepříznivé počasí anebo cestuje po venkově. Holmes také stejně často nosí šedý cestovní plášť nebo kabát,¹¹ a proto v povídkách *ulster* ještě status atributu nemá.

Více překvapivá může být skutečnost, že v povídkách není ani jediná zmínka o notoricky známém *deerstalkeru*. Doyle několikrát popisuje Holmese v cestovní čepici,¹² ale tvarově specifický *deerstalker* neuvádí. Takováto cestovní čepice byla určena do přírody a to je také jediné místo, kde ji Holmes nosí. Podobně jako *ulster* patřila k běžnému šatstvu, pročež mohl Watson o Holmesovi například napsat, že „*ve svém tvrdovém saku a plátěné čepici vypadal jako kterýkoli jiný turista procházející se po močálu*“.¹³ Jediným oděvem, který je poznávacím prvkem už v Kánonu, je Holmesův župan (v originále *dressing-gown*). Tento poněkud výstřední oděv nosí Holmes v bakerstreetském bytě především dopoledne a večer, když se chce věnovat chemickým pokusům, ale také pokud plánuje přemýšlet celou noc nad případem.¹⁴ Možná právě toto propojení s řešením zločinu napomohlo k upevnění Sherlockova županu coby atributu.¹⁵

Jiné Holmesovy zvyklosti poskytují bohatší ikonografický repertoár. Například různorodé chemické pokusy, které Holmes v Kánonu provozuje, nemají nikdy spojitost s daným případem a slouží tedy k pouhému ozvláštňování detektiva a jeho obydlí. Destilační aparatura tak získává už v povídkách povahu atributu a později se stane vítaným scénografickým oživením, zejména na divadle. Další poznávací znak Sherlocka ustanovený již v Kánonu jsou housle, které detektiv bere do ruky mimo jiné při přemítání nad případem, čímž se podobně jako jeho župan propojují s rozuzlením kriminální záhady.

Zvláštním případem je Holmesův drogový návyk. Přestože Sherlock v povídkách stimuluje svůj mozek v době nečinnosti mezi případy sedmiprocentním roztokem kokainu se svědomitou pravidelností (Watson se zmiňuje o frekvenci třikrát denně po několik měsíců),¹⁶ nelze narkotika považovat za atribut, protože jsou zmíněna všehovšudy pouze v pěti povídkách,¹⁷ tedy příliš málo na to, aby si je čtenář s Holmesem dostatečně „spojil“. Je to pravděpodobně jeden z projevů Doyleovy nedůslednosti, která je příznačná pro celý Kánon a vzhledem k jeho rozsahu také poměrně pochopitelná.

Nejznámějším a v povídkách rozhodně nejčastěji provozovaným Holmesovým zvykem je kouření. Knižní Holmes ovšem kouří kromě dýmky stejně často i cigarety a někdy dokonce doutníky.¹⁸ Jedním z důvodů, proč dýmka později zcela zastínila ostatní detektivovo kuřivo, může být to, že Holmes kouřil z hliněné lulký vždy, když se potřeboval soustředit.¹⁹ Ze všech zmíněných atributů spojených s přemýšlením nad záhadou je dýmka rozhodně tím nejfrekventovanějším, a proto obraz Holmese ponořeného do dýmu a svých myšlenek představuje jakousi metaforu řešení případu.²⁰

Anglická a americká zobrazení Sherlocka Holmese

Doyle ve své autobiografii prohlásil, že všechny ilustrace Sherlocka Holmese, které měl možnost spatřit, se velmi odlišovaly od jeho původní představy,²¹ a toto odchýlení připisoval především ilustrátorovi Sidneymu Edwardu Pagetovi (1860–1908).²² [obr. 1, 2] Pageta, který ilustroval Doyleovy povídky pro *The Strand Magazine* (dále jen *Strand*), můžeme pokládat za zakladatele Holmesovy vizuální podoby.²³ Od června 1891 až do prosince 1904 vytvořil ke čtyřem povídkovým cyklům celkem 350 ilustrací. To je v přepočtu průměrně sedm až osm ilustrací na povídku, takže na každé dvoustraně časopisu byla alespoň jedna, často i dvě a jen výjimečně žádná. Obrazový doprovod tudíž zcela zastínil už tak skrovné popisy Holmese v textu. Byl to až *Strand*, který proslavil Sherlockovy případy celosvětově,²⁴ a rozšířil tak i Pagetovu verzi slavného detektiva.

Paget podobně jako jeho předchůdci nerespektoval Doyleovy literární popisy.²⁵ Jeho Holmes je průměrně vysoký a ani trochu vyzáblý, bez jestřábích rysů či hranaté čelisti. Paget vytvořil typ, který není schématický, ale zároveň zapamatovatelný. Nejvýraznějším rysem Pagetova Sherlocka je vysoké čelo, umocněné ještě ustupujícími vlasy, které úzký obličej prodlužují. V případě oblečení se Paget vesměs drží Doyleova textu a Holmese kreslí v županu, běžném oblečení i v *ulsteru*.²⁶ Zásadním vkladem Pageta je to, že do Holmesova šatníku vnesl *deerstalker*.²⁷ Tuto tvarově specifickou pokrývku hlavy používá jako model vždy, když se v povídkách píše o cestovní čepici. V Pagetových ilustracích však ještě nemá povahu atributu.²⁸ Holmes je v něm zobrazen pouze na venkově, takže Paget nezobrazuje

1 – Sidney Paget, ilustrace k povídce *Ohyzní žebřák*, 1891. Arthur C. Doyle, *The Sherlock Holmes Illustrated Omnibus*, London 1978, s. 80

2 – Sidney Paget, ilustrace k povídce *Záhada Boscombského údolí*, 1891. Arthur C. Doyle, *The Sherlock Holmes Illustrated Omnibus*, London 1978, s. 43

deerstalker o nic více než *topper*, *soft felt hat* a *cylinder*, které detektiv nosí v Londýně.²⁹ Další z přínosů Pageta tkví v tom, že zachytil Holmese v jeho oblíbených a charakteristických polohách. Zvláště obraz Holmese sedícího zamyšleně v županu na polštářích na zemi a kouřícího dýmku našel později ohlas, například v divadle.

Po Pagetově smrti pracovalo pro *Strand* ještě několik ilustrátorů, a přestože lze pozorovat vývoj v případě stylu, rozměru i obsahu ilustrací, detektivova podoba se prakticky nezměnila. Z ikonografického hlediska je důležité, že zatímco Paget kreslil Holmese i s cigaretami, v dílech pozdějších ilustrátorů je detektiv zobrazen pouze s dýmku, která tímto posiluje coby atribut. Na druhou stranu, ilustrace ve *Strand*u ještě nevysvětlují popularitu, kterou *ulster* a *deerstalker* později získaly, protože se zde objevují zřídka a jen tam, kde to dovoluje text.

Posílení významu tohoto pláště a čepice na úroveň atributu můžeme přisuzovat Williamu Gilletteovi, herci a autorovi, jehož historicky první zdramatizování příběhů se Sherlockem mělo premiéru 6. listopadu 1899 v *The Garrick Theater* v New Yorku. Jeho melodrama *Sherlock Holmes* se v Americe dočkalo dvě stě třiceti repríz a hrálo se i v Anglii, Berlíně a Paříži, kde mělo dokonce přes tři sta repríz.³⁰ Sám Gillette hrál roli Holmese až do roku 1932 a ztvárnil jej celkem tisíc tři sta krát, takže nelze podceňovat jeho vliv na formování Sherlockovy podoby.³¹ Gillette nosil na jevišti *ulster* a *deerstalker* a byl to zdá se on, kdo z nich učinil neodmyslitelnou součást Sherlockova kostýmu. Zpopularizoval také Holmesův župan, který se v jeho podání stal velmi zdobnou orientalizující večerní róbou. Co se týče kuřiva, Gillette používal zahnutý typ dýmky (protože s rovnou se mu na jevišti špatně mluvilo),³² ovšem jeho Holmes si zapaloval i cigarety.³³

Zajímavé jsou dobové propagační fotografie a ilustrace, na kterých Gillette často využívá klasických holmesovských póz, jak je známe od Pageta, a vědomě je zde pracováno s detektivovými atributy. Na jedné z nich například sedí Gillette se zkříženýma nohama na zemi a kolem něj jsou naaranžovány knihy a housle.³⁴ Na těchto fotografiích pořízených k Gilletteově hře se vždy vyskytuje dýmka, což ji opět pevněji svazuje s Holmesem. Atributy se objevují i ve scénických poznámkách k podobě Holmesova bytu, ve kterém „*knihy, housle, tabák, dýmky a tak podobně jsou rozptýlené po místnosti v určitém nepořádku*“ a „*místnost spíše vyvolává dojem umělcova ateliéru*“. Objevuje se zde i chemická aparatura: „*[...] laboratoř a stůl s chemikáliemi a různými hejblaty*“.³⁵ V některých prvcích je Gillette věrnější textu povídek více než ilustrace *Strand*u – jeho Holmes například užívá narkotika.³⁶

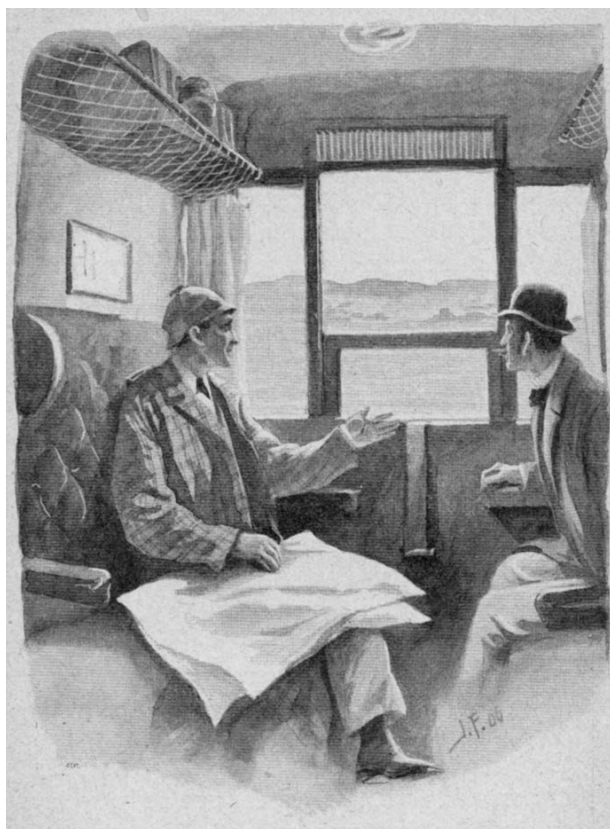
Doyle byl z provedení i úspěchu Gilletteova melodramatu velmi potěšen a roku 1910 napsal vlastní hru s názvem *The Stonor Case* na motivy své povídky *Strakatý pás*, která se těšila hojně návštěvnosti, ovšem na Holmesovo zobrazení měla pravděpodobně minimální vliv.

Česká zobrazení Sherlocka Holmese

Ilustrace

Již před prvními vydáními Doyleových detektivek v Česku byly Sherlockovy vizuální atributy vesměs ustanoveny v ilustracích Sidneyho Pageta a drammatizaci Williama Gillettea a oba tyto zdroje sehrály významnou úlohu při vytváření raných českých zobrazení.

První český překlad příběhů se Sherlockem vyšel 1. prosince roku 1902 v časopise *Svět zvířat* a byla to slavná novela *Pes baskervillský*.³⁷ Samotný překlad redaktora Karla Ladislava Kukly je velmi kuriózní a jedná se spíše o volný přepis. Holmes je zde například označen za náčelníka londýnské tajné policie. Někteří badatelé se domnívají, že by možným vysvětlením těchto změn mohla být snaha vyhnout se povinnosti platit autorská práva.³⁸ Z ikonografického hlediska je podstatné, že román vycházel spolu s některými Pagetovými originálními ilustracemi (trochu zmenšenými). Zatímco dojem, který o Holmesovi získávali čtenáři z textu, mohl být poněkud zmatený, obrazový doprovod jim jasně tlumočil Pagetovu vizi. Připomeňme, že Holmes na Pagetových ilustracích k *Psovi baskervillskému* nenosí

3 – Josef Friedrich, ilustrace k povídce *Zvláštní příhoda ve venkovském sídle*, kolem 1907. Arthur Conan Doyle, *Ztracená stopa. Dobrodružství detektiva Sherlocka Holmese*, Praha s. d., s. 293

deerstalker, ale obyčejný klobouk a třikrát se objevuje v županu.

Je jisté, že se už před osobitým Kuklovým překladem dostala do Česka původní anglická vydání a pravděpodobně i německá vydání v anglickém originále od lipského nakladatelství Bernharda Tauchnitz.³⁹ Důležitá jsou zejména německojazyčná vydání stuttgartského nakladatelství Roberta Lutze z let 1902–1908, která ilustroval mnichovský Richard Gutschmidt (1861–1926). Jeho ilustrace se silně inspirovaly kompozicemi Pageta a v některých případech je vyloženě kopírují,⁴⁰ což je jev, který se vyskytne i v Česku.

Od roku 1906 u nás začaly pravidelně vycházet příběhy se Sherlockem u nakladatelství Josefa Rudolfa Vilímka a jejich reedice pokračovaly až do roku 1935.⁴¹ Vilímek si obecně vysoce cenil schopnosti obrázků upoutat pozornost potenciálního čtenáře, a proto místo dekorativních ornamentů dával na obálky ilustraci, která by vystihla ráz díla.⁴²

Pro svá vydání Sherlockových případů používal Vilímek originální Pagetovy ilustrace nebo je pro něj přeskresloval ilustrátor Josef Friedrich (1875–1929), [obr. 3] stejně jako to dělal Gutschmidt v nakladatelství Roberta Lutze. Friedrich nebyl na rozdíl od Gutschmida v citování Pagetových předloh tak doslovný. Pokud využíval jeho kompozice, pracoval s nimi dosti volně, měnil mnoho detailů (pozice rukou, natočení těla, tváře, oblečení), ale mnohdy i přemístil celé postavy či zobrazil scénu z jiného pohledu. Také doplňoval pozadí, kterému se Paget věnoval málokdy. Na základě textu vytvářel i vlastní nové ilustrace.⁴³

Friedrichův Holmes vypadá podobně jako Pagetův a z atributů se na obrázcích objevují župan a *ulster*. Obsahově nejzajímavější je jedna z ilustrací k povídce *Zvláštní příhoda ve venkovském sídle*, na které sedí detektivní duo v kupé vlaku.⁴⁴ Sherlock je zde oblečen v dlouhém kostkovaném cestovním kabátě s kapucí a na hlavě má zvláštní čepici připomínající svým tvarem jakýsi plážový klobouček. Pozoruhodné je, že tento Holmesův úbor není v textu povídky vůbec zmíněn. Friedrichova kresba je zrcadlově obrácenou kopií Pagetovy ilustrace z jiného příběhu, *Záhada Boscombského údolí*, [obr. 2] ale Friedrich špatně vystihl tvar *deerstalkeru*. Není jasné, proč si Friedrich vybral jako vzor ilustraci z úplně jiné povídky. Možná chtěl příběh oživit scénou z vlaku, nebo již cítil, že tento typ oblečení (károvaný kabát a *deerstalker*) je pro Holmese čímsi typický.

Překvapivě, Friedrichovy nejlepší ilustrace se Sherlockem Holmesem nebyly vytvořeny k Doyleovým povídkám, ale pro parodii *Arsène Lupin kontra Herlock Sholmes* z pera Maurice Leblanca, která u Vilímka vyšla roku 1908. [obr. 4]

V Památníku národního písemnictví se nacházejí Friedrichovy návrhy tří ilustrací ukazující postaršího vysokého Holmese s velmi ostrými rysy v kostkovaném cestovním kabátě a čepici stejného vzoru, která má přední kšilt a klapy na uši svázané nahoře k sobě podobně (ale ne

zcela) jako *deerstalker*.⁴⁵ Holmes zde kouří z krátké rovné dýmky.

Zásadní je skutečnost, že kromě dýmky není v Leblancově textu nic z tohoto oblečení zmíněno. Naopak, Leblanc svého Holmese ozdobuje narezavělými licousy,⁴⁶ které na Friedrichových obrázcích nenajdeme. Skutečnost, že se Friedrich rozhodl Holmese takto zobrazit bez ohledu na text, ukazuje, že už před rokem 1908 byly károvaný vzor, čepice a dýmka vnímány jako Sherlockovy atributy.

V samotném vydání z roku 1908 se ovšem tyto návrhy mezi ilustracemi neobjevují a vzhled Holmese je zde poněkud odlišný. V obličejí je mladší, jeho plášť postrádá kostkovaný vzor a čepice je bez klapek na uši (občas nosí i buřinku). Pozoruhodná je ilustrace ke scéně, ve které Holmes zkoumá podezřelý prsten.⁴⁷ Friedrich jej zde nakreslil s lupou, přestože ji text v tomto případě neuvádí, a posílil tak její pozici atributu.

Pozornost si zaslouží i obálky Vilímkových vydání, zvláště těch brožovaných, které většinou zdobí některá z Pagetových ilustrací převedená do barvy. Objevuje se zde také zvláštní motiv jakéhosi pátrajícího stylizovaného oka,

4 – Josef Friedrich, návrh ilustrace ke knize Maurice Leblanca *Arsène Lupin kontra Herlock Sholmes*, kolem 1908. Praha, Památník národního písemnictví

5 – Otto Jelen, ilustrace k povídce *Záhada Boscombského údolí*, 1925. Arthur C. Doyle, *Dobrodružství Sherlocka Holmesa*, Praha 1925, s. 129

ze kterého vychází paprsek. Lze jej spatřit i v dosti dramatickém pojetí s realisticky zachycenými rudými žilkami na Vilímkově plakátu z roku 1905 upozorňujícím na nové vydání *Psa baskervillského*.⁴⁸

V polovině dvacátých let začalo vydávat Holmesova dobrodružství nakladatelství Josefa Hokra, který taktéž používal ve svých vydáních Pagetovy originály, nebo je nechal překreslovat ilustrátorem Ottou Jelenem (1898–?). Jelenovy ilustrace nedosahují Friedrichových kvalit a jsou to vskutku pouhé zjednodušené kopie Pagetových kompozic. Přesto jsou některé z nich důležité pro poznání vývoje zobrazení Holmesa v Česku, například ilustrace k povídce *Záhada Boscombského údolí* z Hokrova vydání *Dobrodružství detektiva Sherlocka Holmesa* z roku 1925,⁴⁹ ve které Jelen nakreslil detektiva místo v deerstalkeru v legrační vysoké čepici s kšiltlem. [obr. 5] Skutečnost, že ani Friedrich ani Jelen, oba profesionální ilustrátoři, nedokázali z Pagetovy předlohy okopírovat deerstalker, dokládá, jak moc byla tato pokrývka hlavy českému prostředí cizí.

Větší invence se projevuje v Hokrových obálkách. Obálka knihy *Poslední dobrodružství Sherlocka Holmesa* z roku 1926 od Karla Vítka (1877–1953) zachycuje jednu ze scén odehrávajících se v povídkách, podobně jako to bylo zvykem u Vilímka.⁵⁰ [obr. 6] Na obrázku přibíhá Holmes a Watson k ženě a snaží se jí zachránit před otrávením (zelený dým ve tvaru pařátu linoucí se z lampy představuje jedovaté výpary). Vítek zde posunul Holmesa do více „dyna-

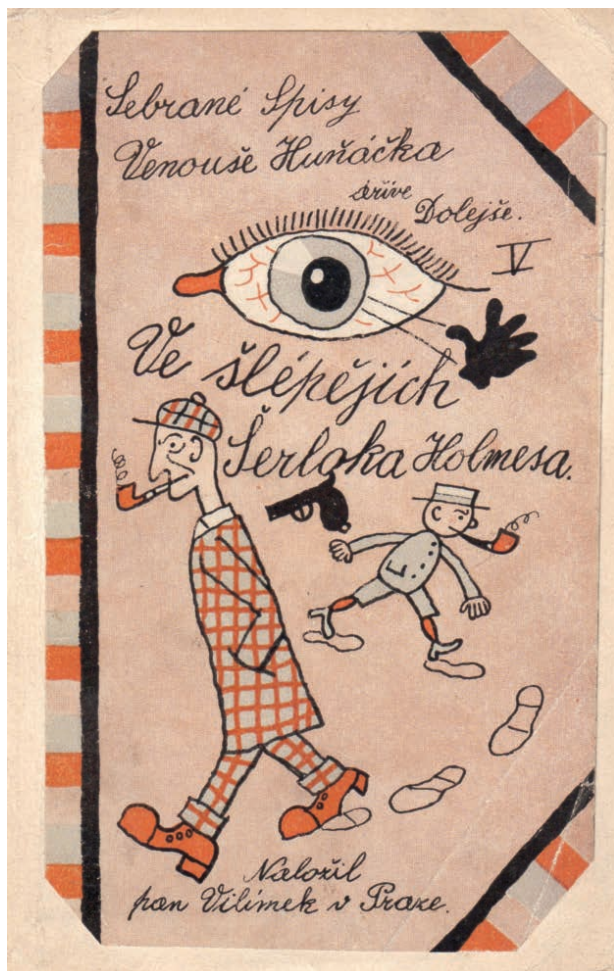
mické“ roviny, protože v samotné povídce přichází Holmes do ženina domu až po její smrti.⁵¹ Takového pojetí Sherlocka jako akčního hrdiny nebylo ojedinělé a objevovalo se zejména v českých dramatizacích.

Vítkův Holmes vypadá dost staře a je oblečen v kostkovaném saku a čepici s kšiltlem, v ústech má zahnutou dýmku. Typ, jehož počátky byly patrné už ve Friedrichových návrzích pro *Arséne Lupin kontra Herlock Sholmes*, [obr. 4] je zde pevně ustanoven. Tato podoba „českého Holmesa“, charakterizovaná kostkovaným vzorem, čepicí s kšiltlem a dýmku, definuje většinu zobrazení bakerstreetského detektiva v Česku v první polovině 20. století.⁵²

Typ „českého Holmesa“ se objevil i na obálce pastiše *Sherlock Holmes junior* od F. de Sinclaira vydaného 1920 v Plzni u nakladatelství Vendelína Steinhausera,⁵³ v ilustracích Ondřeje Sekory (1899–1967) k vydání *František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa* z roku 1932 a záhy se stal univerzálním kostýmem obecné postavy detektiva.⁵⁴ Například v komiksově reklamě na Vilímkův humoristický kalendář z roku 1935,⁵⁵ která byla parodií na populární „cliftonky“,⁵⁶ se postava Leóna Cliftona objevuje v kostýmu „českého Holmesa“.

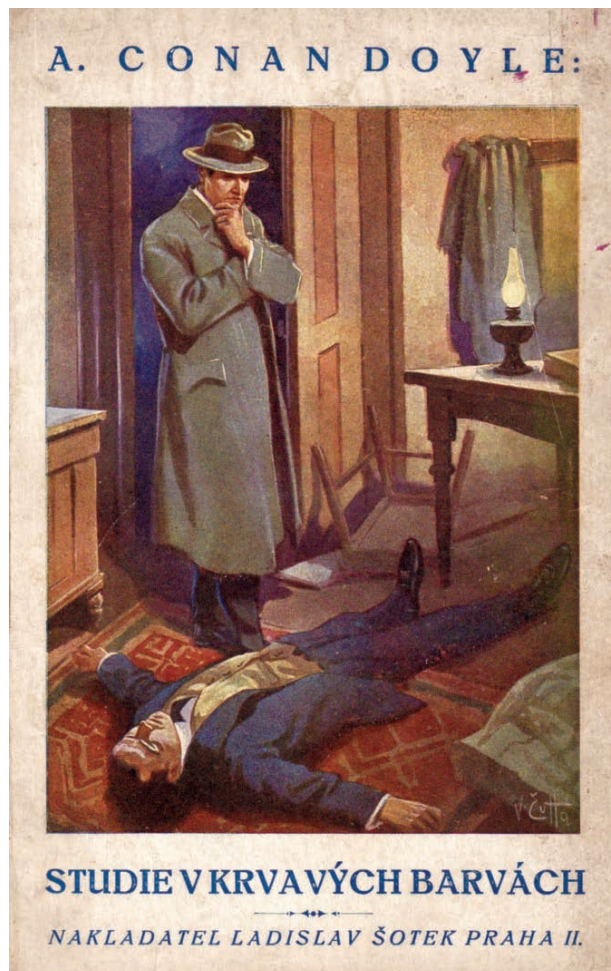
6 – Karel Vítka, obálka ke knize *Poslední dobrodružství Sherlocka Holmesa*, 1926. Arthur Conan Doyle, *Poslední dobrodružství Sherlocka Holmesa*, Praha 1925

7 – Josef Skružný, obálka ke knize *Ve šlépějích Šerloka Holmesa*, kolem 1940. Josef Skružný, *Ve šlépějích Šerloka Holmesa*, Praha s. d.

Ve stylizované podobě se typ „českého Holmesa“ objevuje i na obálce knížky *Ve šlépějích Šerloka Holmesa* napsané a ilustrované Josefem Skružným (1871–1948), která vyšla ve Vilímkově nakladatelství v roce 1940.⁵⁷ [obr. 7] Na obálce je parodováno i oko s paprskem, motiv, který Vilímek používal na svých vydáních Doyleových detektivních příběhů.

Přestože Sherlock v kostkovaném oděvu s kšiltovkou a dýmku byl typický pro české meziválečné ilustrace, lze nalézt několik výjimek. Příkladem je obálka k vydání *Studie v krvavých barvách* (jiný překlad titulu *Studie v šarlatové*) nakladatelství Ladislava Šotka z roku 1925,⁵⁸ kterou vytvořil Václav Čutta (1878–1934). [obr. 8] Čutta se ani nenamáhal naznačit viktoriánskou dobu a oblékl Holmesa do zcela soudobého oblečení. Vybral si scénu ohledávání těla, ale veškerá pozornost je soustředěna na přemýšlejícího Holmesa, který svým vzhledem i pózou připomíná detektivy z pozdějších *film noir*. Čuttovo pojetí zde odpovídá podobě, kterou Holmesovi vtiskly první české divadelní hry, v nichž je slavný detektiv vždy hrdinou ze současnosti (viz níže).

8 – Václav Čutta, obálka ke knize *Studie v krvavých barvách*, 1925. Arthur Conan Doyle, *Studie v krvavých barvách*, Praha 1925

V českých meziválečných ilustracích je však takovéto anachronické pojetí Holmesa ojedinělé. Blíží se mu pouze jedna z obálek časopisu *Dobrodružství z celého světa* z roku 1931 (k případu *Hrob v bažině*), která zobrazuje bakerstreetského detektiva v kabátu a klobouku moderního střihu.⁵⁹ Aktualizace oděvu zde však odpovídá tomu, že se všechna Sherlockova dobrodružství vyšlá v tomto časopise odehrávají v současnosti.

Divadlo

Sherlock Holmes se dostal velmi brzo i na česká jeviště, kde na sebe vzal podobu razantně odlišnou. Již z roku 1907 máme dochován první překlad hry *Sherlock Holmes: Detektivní komedie ve 4 jednáních*, kterou původně napsal Ferdinand Bonn (1861–1933) pro své berlínské divadlo v roce 1906.⁶⁰ Hned v úvodním dialogu jsou zmíněny všechny Holmesovy typické činnosti: chemické pokusy, hraní na housle, nepořádky, náruživé kouření, atd. Holmes se v této hře

neobléká nijak zvláště, jedinými výraznějšími oděvy jsou jeho župan a frak s divadelním pláštěm, který má na sobě v závěrečné scéně (právě přišel z divadla).

O *deerstalkeru* nebo kostkovaném kabátu zde není ani zmínka. To by mohlo být zapříčiněno tím, že se podle scénáře děj odehrává „v Londýně za našich dnů“,⁶¹ takže pro použití viktoriánského oblečení nebyl žádný důvod. Neobjevuje se zde ani dýmka, Holmes kouří výhradně cigarety. I když je hra komedie, má v sobě notnou dávku akce a uplatňuje detektivovy zvláštní talenty. Holmes používá k odvedení pozornosti efekt plamenů vytvořený pomocí lahvičky tekutého vzduchu a zločince dopadne „svíraje v každé ruce po revolveru“.⁶²

Z téhož roku pochází i další překlad Bonnovy hry *Pes Baskervillský*, která je podobně dobrodružná. Holmes opět kouří výhradně cigarety a dokonce je pomocí nich otráven.⁶³ Přestože si Bonnovy hry dost vypůjčují z Gillettea, Holmesovy vizuální atributy v nich nejsou příliš zdůrazňovány. Nenajdeme zde ani *ulster*, ani *deerstalker*, a dokonce ani dýmku, pouze župan a housle. Jedná se zde patrně o projev dobové obliby akčních detektivek (jako byly zmíněné „cliftonky“), které prezentovaly detektiva coby současného hrdinu. Popularita takovýchto detektivních her byla už před první světovou válkou značná a Sherlock nebyl jediným, kdo pátral na českých jevištích.⁶⁴ Podobně jako příběhy v časopise *Dobrodružství z celého světa*, Bonnovy hry spíše jen využívaly postavu Holmese jako „reklamní tahák“, což ovlivnilo její vizuální ztvárnění.

V podobném duchu byla napsána i jediná původní předválečná česká hra s názvem *Maska Červené smrti: detektivní komedie ve čtyřech jednáních*. Jejím autorem byl český herec a scénárista Ruda Mařík (1878–1933) a poprvé se hrála v Novém lidovém divadle v Praze Libni 6. února 1907.⁶⁵ Maříkův vydaný scénář je zajímavý velmi podrobnými scénickými poznámkami a popisy. Holmes v jeho podání je „velký, hubený muž, značné inteligence, ostrého pohledu při pátrání, měkkého a dobráckého výrazu v přátelských hovorech. Oblečen s vybranou elegancí, chodí pružně, nenuceně, mluví bez afekta. Obličej pečlivě holený, poněkud zaostřený nos, tmavé, husté obočí – jest zjevem celkem velice sympatickým“.⁶⁶ Watson vypadá jako „přímý muž, veselý, bezstarostný, silně intelektuálně vyvinut, jenž svým instinktem doplňuje Holmese. Kaštanový vlas a pěstěný knír“.⁶⁷

Jeho popis bakerstreetského bytu je také dost obšírný: „Vlevo v předu okno, u něj pult s notami a housle, dále psací stůl, vzadu sekretář s knihami a velikými lexikony, středem hlavní vchod, vpravo vzadu krb, u něj pohovka, stůl a židle. U krbu na věšáku visí plášť a klobouk Watsonův. Tu a tam různé fyzikální pomůcky“.⁶⁸ Mařík na rozdíl od Bonna začlenil destilační aparaturu („fyzikální pomůcky“) do vybavení Holmesova příbytku a poskytl tak českým divákům první a téměř jedinou možnost tento atribut spatřit. S Bonnem má ale společné to, že jeho Holmes rád používá převleky, kouří zásadně cigarety a nenosí *deerstalker*.

O tom, kde všude a jak často se tyto hry hrály, se příliš informací nedochovalo, v případě pražských inscenací nám mohou pomoci útržkovité komentáře v dobovém tisku. Z *Divadelního listu Máje* víme, že Nové lidové divadlo v Praze Libni mělo ve svém repertoáru všechny tři výše zmíněné hry,⁶⁹ a že se Bonnův *Sherlock Holmes* hrál i v Pištěkově divadle.⁷⁰ Tyto detektivky provozovalo také několik divadelních podniků i mimo Prahu.⁷¹

Obrazový materiál k českým inscenacím první poloviny 20. století máme dochován pouze v jednom případě. V depozitáři Divadelního oddělení Národního muzea v Praze je uložen karton s fotografiemi, na kterých je, jak uvádí přidružený popis, „Ferdinand Kaňkovský, režisér Divadel sdružených měst východočeských (řed. Fr. Lacina), v některých svých úlohách“. Dvě z těchto fotografií jej ukazují v titulní roli ze hry *Sherlock Holmes*.⁷² [obr. 9]

Tělnatý Kaňkovský nebyl zrovna nevhodnějším hercem pro vysokého a hubeného Holmese a jeho vzhled dokazuje, že slavného detektiva mohl tehdy v Česku ztvárnit prakticky kdokoli. Na první fotografii sedí se zkrříženými nohama na polštáři na zemi a drží pro Holmese velmi netradiční typ dýmky – „krakonošku“ s porcelánovou hlaví. Kaňkovský je oblečen v kabátku se šňurovým vázáním na olivky, který se v jeho době běžně nosil jako domácí oděv.⁷³ Kaňkovský prezentuje svého Holmese na této fotografii s vědomým využitím atributů a v charakteristické pozici (viz výše), kterou používal i Gillette na svých propagačních fotografiích – Holmes přemítající v noci nad případem. Zvláštností je dýmka, protože v Bonnově *Sherlocku Holmesovi* ani v žádné jiné jeho či Maříkově hře se tato proprieta neobjevuje. Kaňkovského poněkud neanglický „krakonošský“ typ zároveň ukazuje, že i v tomto případě se objevovalo v našem prostředí určité nepochopení, podobně jako u *deerstalkeru*. Na druhé fotografii je Kaňkovský namaskován jako stařec. Má šedivé vlasy, licousy i obočí. Je oblečen ve tmavém *ulsteru* a v ruce drží klobouk. Podle popisku se jedná o stejnou roli a hru, fotografie tak pravděpodobně zachycuje Kaňkovského Holmese v jednom z detektivových pověstných a na divadle často využívaných převleků.

Už ve dvacátých letech se objevuje *Sherlock Holmes* i v divadelních představeních pro děti, konkrétně v loutkovém divadle. Zpodobnění Holmese v těchto loutkových představeních jsou nesmírně cenná, protože ukazují, které atributy Sherlocka byly považovány za natolik charakteristické, že je mohlo rozpoznat dítě a to i při zjednodušující stylizaci. Zatímco předešlé hry odívání Holmese modernizovaly, loutková představení zobrazují slavného detektiva ve shodě s dobovými ilustracemi a soustřeďují se na podobné motivy – kostkovaný vzor a čepice s kšiltem.

Roku 1926 vyšel scénář pohádky *Kašpárek jako Sherlock Holmes a Šmidra, jeho pomocník* od Antonína Santnera (1889–1948). Kašpárek se dozví o tom, že se za něj někdo vydává na královském hradě a proto se tam vydá převlečen

9 – Fotografický ateliér Antonína Wildta v Českých Budějovicích, Ferdinand Kaňkovský v kostýmu Sherlocka Holmese, kolem 1910. Praha, Historické muzeum Národního muzea, Divadelní oddělení, sign. 26F325

za Holmese. Když tedy přijde se svým pomocníkem Šmidrou na hrad, jsou „[...] *oba v přestrojení. Kašpárek má kostkované šaty a anglickou helmici. Šmidra je oblečen též v nějaké kostkované šaty, na hlavě tvrdý černý klobouk*“.⁷⁴ Kostkované šaty zde odpovídají tendenci, která v téže době převažuje na knižních obálkách. Poněkud zvláště může působit anglická helmice, ale jedná se patrně pouze o další z nevydařených pokusů převést do českého prostředí cizorodý *deerstalker*.⁷⁵

Loutkových her vážíci se k postavě Holmese se objevilo ještě několik,⁷⁶ z nichž ta nejdůležitější pro poznání vývoje detektivova kostýmu nesla název *Ukradený vepřík aneb Kašpárek detektivem* a vyšla v roce 1948. I když se v ní o Sherlockovi přímo nepíše, Kašpárek se zde opět převléká za detektiva a aby jej nikdo nepoznal, obleče si plášť a čapku.⁷⁷ V soupisu rekvizit je plášť specifikován jako „*havelokový, přijde přes ramena a paže a má vysoký límec*“.⁷⁸ Sherlockovy atributy se zde tak stávají poznávacími znaky obecné postavy detektiva, podobně jako tomu bylo už v případě Vilímkovy reklamy s Leonem Cliftonem (viz výše).

Film

První český snímek se Sherlockem Holmesem byl natočen už roku 1923. Němá groteska režiséra Karla Antona se jmenovala *Únos bankéře Fuxe* a roli Sherlocka Holmese II. ztvárnil Eman Fiala. [obr. 10] V této veselohře plné osobních záměn a dlouhých honiček vystupuje Holmes jako naprostý hlupák⁷⁹ a charakteru této parodické role odpovídá i jeho extrémně nadsazený kostým. Všechny části oděvu jsou provedeny ze stejné látky s velkým károvaným vzorem. Oblek je pro hubeného Fialu příliš velký, čepice naprosto předimenzovaná a její kšilt přehnaně dlouhý stejně jako dýmka. Jedná se zde vlastně o parodii „českého Holmese“, což dokládá, jak moc již byl tento typ zakořeněn v české představitosti.

V roce 1932 přišel do kin druhý český film se slavným detektivem, známý *Lelíček ve službách Sherlocka Holmese* režiséra Karla Lamače. Jako předloha posloužila stejnojmenná krátká novela Huga Vavrise [Hugo Vavrečka] (1880–1952) z roku 1908, která si sama zaslouží pozornost. Předně ve Vavrisově textu není Holmes skoro vůbec popsán. Dozvídáme se o něm pouze to, že je vychrtlý, má ostře rýsovanou tvář a kouří doutník.⁸⁰ O jeho oblečení nic nevíme, protože neustále používá převleky. Jediná zvláštnost, které si Lelíček při jejich prvním setkání povšimne, je Holmesův „*pronikavý pohled*“, který mu připomene „*to oko – obálky detektivních románů*“.⁸¹ Když dále Lelíček poslouchá Holmesovu nabídku, začne se s ním točit svět a hlavou mu běží divoké představy: „*Ted' se panu Lelíčkovu zjevil automobil v nejprudší jízdě. Na něm seděl pes (baskervillský) a na silnici se kutálelo oko z obálky detektivních románů. Automobil očividně chtěl oko dohoniti*“.⁸² Vavris v této pasáži s největší pravděpodobností naráží na ono oko s paprskem z Vilímkových obálek

a plakátů. Podobně jako v případě Sherlockova přehnaného kostýmu ve filmu *Únos bankéře Fuxe*, i z tohoto Vavrisova parodizování se lze domnívat, že Vilímkův motiv „*pátrajícího oka*“ byl dobově v Česku spojován s Holmesem a představoval jeho (dočasný) atribut.⁸³

Co se týče podoby Holmese v samotném Lamačově filmu, nejdůležitějšími jsou úvodní scény z bytu v Baker Street.⁸⁴ Jednotlivé záběry postupně ukazují většinu Holmesových atributů a velmi věrně napodobují prostředí bytu z Doyleových povídek. U krbu stojí vysoký ušák a malý stoleček, o který jsou opřeny housle, všude se válí spousta novin a papírů, na psacím stole se nachází destilační aparatura. Objevuje se zde také výrazný záběr na lupu. Holmes má v této scéně oblečen župan s proužkovaným vzorem a na rozdíl od Vavrisova textu kouří z rovné krátké dýmky (stejně jako po celý film). Je třeba ocenit, jak detailně a zároveň koncizně dokázali Lamač a jeho spolupracovníci vykreslit prostředí Holmese. Přestože jsou v této úvodní scéně některé atributy zdůrazněny s nadsázkou (např. lupa), jedná se o dodnes nejlepší české zachycení atmosféry pověstného Sherlockova obydlí.

V následujících scénách odehrávajících se v Praze se tvůrci uchýlili k typu „českého Holmese“, který částečně zmodernizovali. Sherlock nosí tvídovou čepici a kabát se zdviženým límcem. Károvaný vzor byl vynechán, možná proto, že v této době už posouval Holmese do trochu archaické a komické roviny, což nebylo žádoucí (stoický Sherlock Martina Friče ve filmu slouží jako kontrast ke ztřeštěnosti Lelíčka Vlasty Buriana).

V českých kinech se během první poloviny 20. století promítalo i několik zahraničních filmů se Sherlockem, které dozajista také formovaly jeho podobu u nás. Jedním z nich byl například německý film *Sherlock Holmes (Der Mann, der Sherlock Holmes war, 1937)*.⁸⁵

Postavy Hanse Alberse a Heinze Ruhmanna se zde pouze vydávají za Holmese a Watsona a proto jsou jejich kostýmy nadsazené, ovšem ne tak moc jako v případě *Únosu bankéře Fuxe*. Postava Alberse si oblékla to, co považovala za typicky sherlockovské: velký dvouřadový károvaný kabát s páskem, placatou pánskou kšiltovku, šál a mohutnou rovnou dýmku. Tento německý snímek tak českým divákům prezentoval podobu Holmese, kterou již dobře znali.

Pro poznání dobových názorů na ztvárnění slavného detektiva je velmi podnětná recenze, kterou o této komedii napsal O. Gluckselig: „*Postava geniálního Sherlocka Holmese ještě stále láká libretisty filmových detektivek. Je bohužel bezbranná proti malému pochopení, kterého se jí u filmů dostává. Je otázkou skoro již metafyzickou, proč film, který má tak velký odběr a zpracuje snad vše, co kdy kde bylo napsáno, vyteží u dobrých detektivních románů a povídek Conana Doylea pro svoji potřebu pouze to, že si vypůjčí jen jméno jeho hrdiny pro banální námět. Jistě by se dalo z Doyleových kriminálních povídek použít pro film více než jména Sherlocka Holmese. Zatím se však bohužel objevují na plátně postavy*

10 – Eman Fiala v kostýmu Sherlocka Holmese II. ve filmu *Únos bankéře Fuxe*, 1923. Soukromá sbírka

*s kostkovanou čepicí, lulkou a zvětšovací sklem, o nichž nám až titulek poví, resp. spíše vysvětlí, že pán, pobíhající po pokoji jako splašený a dělající energické posunky, má být Mr. Sherlock Holmes z Bakerstreetu.*⁸⁶

Glücklich zde kritizuje nejen banalitu příběhů dobových filmových adaptací Doyleových detektivek (připomeňme, že groteska *Únos bankéře Fuxe* i komedie *Lelíček ve službách Sherlocka Holmese* měly k napínavému pátrání daleko), ale i stereotypnost Sherlockova kostýmu. I když nám tedy knižní ilustrace, loutkové hry a filmy ukazují, že se česká podoba Holmese v meziválečné době ustálila na poměrně konstantním schématu, neznamená to, že toto ztvárnění bylo všeobecně přijímáno.

Další německé filmy s Holmesem, které přišly do českých kin, ať už to byla *Dáma v šedém* (*Die Graue Dame*, 1937) nebo Lamačův *Pes baskervillský* (*Der Hund von Baskerville*, 1937),⁸⁷ zobrazovaly Holmese vesměs podobně. Pouze v Lamačově snímku se objevuje inovace v podobě Sherlockova koženého kabátu.

Meziválečnou éru symbolicky uzavírá americký *Pes Baskervillský* (*The Hound of the Baskervilles*, 1939), který k nám přišel v roce 1940.⁸⁸ Holmese v něm hrál slavný Basil Rathbone, jenž se během čtyřicátých let objevil v této roli

ve více než tuctu dalších snímků, které silně ovlivnily celosvětovou představu o bakerstreetském detektivovi. Atributy, kterými je ve filmu obklopen, ukazují, kam během čtyřiceti let dospěl vývoj v zámoří. Holmes hraje na housle a kouří pouze z dýmky zahnutého typu (kterou používal Gillette) a ve svém čistě uklizeném bytě chodí v županu. Co je ovšem nejdůležitější, ve scénách z močálu má na sobě *ulster* a *deerstalker* a je to poprvé (nejen ve filmu), kdy mohli čeští diváci spatřit Sherlocka takto oděného.

Závěr

Nelze tvrdit, že by vystavení české představitosti „kompletnímu“ sherlockovskému kostýmu v americkém *Psovi Baskervillském* nějak nevratně změnilo tuzemské zobrazování slavného detektiva, ale vzhledem k době svého uvedení je tento snímek skutečně jakýmsi pomyslným mezníkem. Uzavírá první polovinu 20. století, která byla v oblasti vizuálních podob Sherlocka Holmese charakteristická hledáním, přebíráním a nepochopeními a předznamenává následující půlstoletí, které pouze variuje již známé typy a s ničím novým v podstatě nepřichází.⁸⁹

Jednotlivá zobrazení, zvláště ilustrace, se po druhé světové válce přestávají snažit o realistické podání, jsou více nadsazená a značně stylizovaná. Holmes již není uvěřitelným detektivem, jehož důvtip vede k dopadení zločinců a stává se čím dál tím více starým roztržitým pánem v legračním oděvu. Nejvýraznějším příkladem této tendence je komiksový seriál *Sherlock Holmes* vycházející v časopise *Čtyřlístek* v letech 1984 až 1990, v němž Holmes kromě *ulsteru* a *deerstalkeru* nosí dokonce pumpky. Komičnost takového kostýmu ještě umocňuje skutečnost, že se některé z příběhů neodehrávají ve viktoriánské Anglii, ale v současnosti.

Zatímco se tedy od poloviny století zobrazuje Sherlock tak, jak jej známe dnes, jeho podoby v české předválečné a meziválečné vizuální kultuře byly dost odlišné a mnohokrát nešťastné. *Deerstalker*, čepice dlouhodobě považovaná za synonymní s postavou slavného detektiva, se setkala v Česku s nepochopením, ilustrátoři ji neuměli okopírovat a nahrazovali ji familiárnějšími typy pokrývek hlav. Po počátečním přebírání ze zahraničních předloh se ustanovil typ jakéhosi „počeštěného“ Holmese (definovaný především obyčejnou pánskou čepicí s kšiltlem), který se rozšířil v dobové představitosti a objevoval se jak na obálkách Doyleových povídek, tak i jako obrazový doprovod pastišů a v neposlední řadě pronikl do filmu.

Na druhou stranu se u nás vyskytly i méně známé a v anglických ilustracích opomíjené motivy. Například destiční aparatura se v Česku stala oblíbeným ozvláštňujícím Sherlockova bytu ve filmech i divadelních inscenacích a Holmesova typická póza představující noční přemítání nad případem byla vědomě používána na propagačních fotografiích. České prostředí vytvořilo i zcela nový symbol pátrajícího oka, které

se díky Vilímkově reklamní strategii a následným parodiím stalo Holmesovým dočasným atributem.

Zároveň se postava Sherlocka Holmese neubráníla vlivu dobově populárních žánrů. Obliba akčních detektivů, v nichž hlavní hrdinové řeší případ spíše svou fyzickou zdatností nežli precizním uvažováním, zasáhla i Sherlocka,

a to především na divadle, kde byl prezentován v soudobém oděvu a jako náruživý kuřák cigaret. Upřednostňování dýmky, které započalo už v ilustracích v anglickém *The Strand Magazine*, se však nakonec projevilo i v meziválečném Česku a po polovině 20. století se lůlka stala atributem, který u nás Holmes třímá v každé ilustraci a komiksovém okénku.

Původ snímků – Photographic credits: 1–3, 5–8: Tomáš Kolich; 4: František Géla; 9: Národní muzeum, Divadelní oddělení – Kryštof Vanča; 10: Antonín Růžička

Poznámky

¹ Mám zde na mysli filmy Guye Ritchieho *Sherlock Holmes* (2009) a *Sherlock Holmes: Hra Stínů* (2011), seriál *Sherlock* televizní stanice BBC či seriál *Elementary* americké stanice CBS.

² Proto je například Holmes ztvárňován na nejružnějších reklamních či propagačních materiálech mnohdy pouze jako silueta, neboť při pohledu z profilu jsou *deerstalker* a dýmka nejlépe patrné; srov. Vincent Starrett, *The private life of Sherlock Holmes*, Chicago 1960, s. 123.

³ Například stylizovaná hlava v buřince na obraze *Detektiv* (1915–1916) Josefa Čapka nevykazuje se Sherlockem žádnou podobnost. Totéž platí i pro o něco mladší grafiku *Podoba z biografu* (1918), která z kompozice tohoto obrazu vychází. Do Čapkovy malířské tvorby tedy postava Sherlocka neproniká, a to i přes to, že se částečně objevuje v jeho ilustracích. Na jedné z ilustrací vytvořených k *Velké kočičí pohádce* z knihy Karla Čapka *Devatero pohádek* se objevuje postava skotského detektiva Mister Nevley. Ze všech sedmi detektivů na této ilustraci je Nevley jediným z „ostrovů“ a také jediným, který je oblečen do kárového vzoru. Propojení kára s anglicky mluvícím detektivem by zde mohlo být inspirováno zobrazeními Holmese.

⁴ Pro více informací o zobrazování Sherlocka Holmese v Česku ve druhé polovině 20. století odkazují čtenáři na mou nepublikovanou bakalářskou práci Tomáš Kolich, *The face is afoot. Zobrazení Sherlocka Holmese v Českých zemích* (bakalářská práce), Ústav pro dějiny umění FF UK, Praha 2009, která obsahuje i seznam všech českých zobrazení Holmese (od prvních překladů až do současnosti) a je dostupná on-line na adrese: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/109719/>.

⁵ Arthur Conan Doyle, Studie v šarlatové, in: idem, *Příběhy Sherlocka Holmese*, Praha 1971, s. 17.

⁶ Vysvětlení této skutečnosti se pokusil podat Josef Škvorecký, který vidí předobraz Sherlocka v postavě seržanta Cuffa z románů Williama Wilkieho Collinse. Ve své studii *Nápady čtenáře detektivů* Škvorecký poznamenává, že Holmesův vzhled je „v hrubých rysech jen o málo víc než plagiát“. Cuff je stejně jako Holmes také „velmi hubený, úplná kost a kůže“, oči má „šedivé jako ocel“ a „tvář ostře řezanou“. Viz Josef Škvorecký, *Nápady čtenáře detektivů*, London 1988, s. 43.

⁷ Například v *Podpisu čtyř přemýšlí Holmes „s výrazem mimořádného soustředění v ostře řezané tváři, připomínající jestřába“*, při pátrání jeho oči připomínají „svou zapadlostí oči nějakého ptáka“ a během říční honičky mu oheň z kotlů ozařuje „dychtivý obličej s orlími rysy“. Ve *Spolku ryšavců* je pro změnu zachycena jeho oblíbená poloha v křesle, když si přitáhl kolena k „jestřábímu nosu a tak tam seděl s očima zavřenými a s černou hliněnou lůlkou, která mu trčela z obličeje jak zobák nějakého podivného ptáka“. Viz Arthur Conan Doyle, *Podpis Čtyř*, in: Doyle (pozn. 5), s. 110, 135, 170. – Idem, *Spolek Ryšavců*, in: ibidem, s. 231.

⁸ „Obličej měl skloněn k zemi, ramena ohnutá, rty stisknuté a na dlouhém šlachovitém krku mu vyvstávaly žíly jako řemínky od biče. Nozdy jako by se mu rozšiřovaly v čistě živočišné touze po lovu [...]“. Arthur Conan Doyle, *Záhada Boscombského údolí*, in: Doyle (pozn. 5), s. 268.

⁹ Viz Doyle (pozn. 5), s. 9.

¹⁰ Pro poznání Holmesova šatníku v Doyleových textech zde vycházím z publikace *The Baker Street File*, kterou vytvořila produkce britského seriálu *The adventures of Sherlock Holmes*. Autoři seriálu pečlivě prošli celý Kánon a vypsalí veškeré věty týkající se Holmesova odívání a dalších zvyků (kouření, narkotika, jídlo atd.). Tato kniha tak poskytuje okamžitý přehled a obsahuje

i detaily, které byly v českých překladech pozměněny, či vynechány. Michael Cox, *The Baker Street File. A guide to the appearance and habits of Sherlock Holmes and Dr. Watson specially prepared for the Granada Television series The adventures of Sherlock Holmes*, s. l. 1997, s. 20–21.

¹¹ Ibidem.

¹² V Kánonu se objevují *ear-flapped travelling cap* (povídka *Stříbrný lysáček*), tedy cestovní čepice s klápkami na uši, *close fitting cloth cap* (povídka *Záhada Boscombského údolí*) nebo jednoduše *cloth cap* (povídka *Pes baskervillský*). Ibidem.

¹³ Citaci zde překládám z anglického originálu, jak je uveden v *The Baker Street File* (pochází z novely *Pes Baskervillský*): „In his tweed suit and cloth cap he looked like any other tourist upon the moor.“ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ S Holmesovým oblečením ještě souvisí převleky, které využíval k získání potřebných informací. Z hlediska pozdějších zobrazení však nejsou příliš důležité a ve filmových či divadelních adaptacích většinou slouží pouze k detektivovu efektnímu nástupu na scénu a pobavení diváků.

¹⁶ Viz Cox (pozn. 10), s. 5.

¹⁷ V poslední z nich, *Zmizelý hráč ragby*, se dokonce píše o jeho vyléčení; viz ibidem, s. 25.

¹⁸ Ibidem, s. 23–24.

¹⁹ Ibidem, s. 23.

²⁰ V průběhu let přispěla k ukotvení dýmky jako charakteristického znaku jistě i její archaičnost, která podporovala dojem viktoriánského detektiva více, než cigarety a doutníky.

²¹ Holmes podle něj měl mít úzký obličej s ostrými rysy, velký nos zahnutý jako jestřábí zobák a dvě malé oči umístěné blízko u sebe. Viz Arthur Conan Doyle, *Memories and Adventures*, Oxford – New York 1989, s. 106.

²² Ještě před Pagetem ztvárnili Holmese celkem čtyři ilustrátoři – David Henry Frinston (1820–1906), Charles Doyle (1832–1893), George Wylie Hutchinson (1852–1942), Charles Henry Malcolm Kerr (1858–1907) – a všichni poměrně odlišně. Nejvíce popustil uzdu své fantazii otec Arthura Conana Doylea Charles Doyle, který Holmesovi nakreslil vous.

²³ Paget i dnes platí za jakýsi vzor, důkazem čehož je například závěrečná scéna filmu *Sherlock Holmes: Hra Stínů* (2011), ve které před osudným pádem do Reichenbachského vodopádu Holmes uchopí Moriartyho prakticky stejným způsobem, jako na Pagetově ilustraci k povídce *Poslední případ*.

²⁴ Viz Starrett (pozn. 2), s. 14.

²⁵ Sám Doyle napsal, že jako model pro Holmese posloužil Sidneymu Pagetovi jeho bratr Walter. Přestože toto tvrzení vyvracel jejich příbuzný Henry Marriott, při srovnání fotografií Waltera se Sidneyho ilustracemi je podobnost patrná. Viz Doyle (pozn. 21), s. 106. Za ověření této informace děkuji slečně Catherine Cooke z The Sherlock Holmes Society of London.

²⁶ Na ilustracích k povídkám *Záhada Boscombského údolí* a *Stříbrný lysáček* má Holmesův *ulster* místo klop kolem ramen kapuci.

²⁷ Dříve se uvažovalo, že s *deerstalkerem* přišel herec William Gillette nebo americký ilustrátor Frederic Dorr Steele (1873–1944). Pagetovo „prvenství“ však dokazuje m. j. fotografie, na níž Paget *deerstalker* nosí. James Montgomery, *A study in pictures*, s. l. 1984, s. 8.

²⁸ Zpočátku se objevuje jen ve dvou povídkách v roce 1891 a 1893, znovu se vrací až po deseti letech v sérii *Návrat Sherlocka Holmese*, kde se vyskytuje v šesti z celkem třinácti povídek.

²⁹ Zvláštností je, že v ilustracích k *Psovi Baskervillskému* Paget *deerstalker* nenakreslil, i když mu to text umožňoval.

³⁰ Viz Starrett (pozn. 2), s. 119.

³¹ Význam divadla si uvědomoval i sám Doyle, podle něhož se z velké části podílelo na vytvoření mystifikace, že je Holmes skutečná žijící osoba. Viz Doyle (pozn. 21), s. 101.

³² Zahnutý typ dýmky je dodnes velmi využívaný, zvláště je-li třeba zobrazit detektiva jako siluetu.

³³ William Gillette – Arthur Conan Doyle, *Sherlock Holmes. Melodrama o čtyřech dějstvích*, Praha 1982, s. 60–61.

³⁴ Takováto pozice je i přímo uvedena v Gilletteově scénáři – na začátku druhého aktu je Holmes sedící na zemi u krbu mezi polštáři to první, co divák vidí. Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Arthur Conan Doyle, *Pes Baskervillský, Svět Zvířat VI*, 1902, č. 84, 1. 12., s. 20–21.

³⁸ Aleš Kolodrubec, Překladatelé & ilustrátoři Díla – část 3., *Bohemian Newsletter VII*, No 79, nepag., <http://www.sherlockholmes.cz/archiv/pdf/BN79.pdf>, vyhledáno 1. 5. 2012.

³⁹ Aleš Kolodrubec, Překladatelé & ilustrátoři Díla – část 4., *Bohemian Newsletter VII*, No 80, nepag., <http://www.sherlockholmes.cz/archiv/pdf/BN80.pdf>, vyhledáno 1. 5. 2012.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Aleš Kolodrubec, Historie holmesovského Kánonu v Čechách, *Grapheion*, <http://www.grapheion.cz/index.php?akce=vypis&link=2009070093>, vyhledáno 12. 4. 2011.

⁴² Karel Scheinpflug, Vilímek obchodník, in: Karel Sezima (ed.), *Jos. R. Vilímek. Osobnost i závod*, Praha 1937, s. 156.

⁴³ Ve Vilímkově vydání knihy *Ztracená stopa. Dobrodružství detektiva Sherlocka Holmesa*, Praha [1906] tvoří tyto originály asi třetinu Friedrichových ilustrací.

⁴⁴ Arthur Conan Doyle, *Ztracená stopa. Dobrodružství detektiva Sherlocka Holmesa*, Praha [1906], s. 293.

⁴⁵ Josef Friedrich, návrh ilustrace ke knize Maurice Leblanca *Arsène Lupin kontra Herlock Sholmes*, kolem 1908, Oddělení uměleckých sbírek Památníku národního písemnictví v Praze, signatura 376/58–892.

⁴⁶ Maurice Leblanc, *Arsène Lupin kontra Herlock Sholmes*, Praha 1908, s. 92.

⁴⁷ Ibidem, s. 104.

⁴⁸ Plakát nakladatelství Jos. R. Vilímek k vydání knihy *Pes Baskervillský*, 1906, 90 x 60cm, Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze.

⁴⁹ Arthur Conan Doyle, *Dobrodružství Sherlocka Holmesa*, Praha 1925, s. 129.

⁵⁰ Arthur Conan Doyle, *Poslední dobrodružství Sherlocka Holmesa*, Praha 1926.

⁵¹ Arthur Conan Doyle, *Ďáblovo kopyto*, in: idem, *Poslední poklona Sherlocka Holmesa*, Praha 1975, s. 150.

⁵² Typ „českého Holmese“ zde používám jako zkratku pro vizuálně koherentní podobu Sherlocka, která je typická pro Česko, ale nikoli unikátní. Holmes v pánské čepici s kšilttem namísto *deerstalkeru* je běžný například i v Německu.

⁵³ Ilustrátor Zombori pro obálku nakreslil syna slavného detektiva v kšiltovce a neurčitě oděvu stejného kostkovaného vzoru a se zahnutou dýmku. Nepřekvapí, že se žádný z těchto kusů ošacení v Sinclairově textu neobjevuje, Holmes junior naopak kouří doutníky. F. De Sinclair [August Herman van der Feen], *Sherlock Holmes junior*, Plzeň 1920, s. 16.

⁵⁴ Hugo Vavris [Hugo Vavrečka], *František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa*, Praha 1932.

⁵⁵ Dobroslav Haut, *Záhada domu č. 160 aneb Nové dobrodružství Léona Cliftona (1935)*, in: Helena Diesing, *Český komiks 1. polovina 20. století*, Praha 2011, s. 326.

⁵⁶ Příběhy s Leonem Cliftonem v Česku vycházely už před první světovou válkou. Jejich hlavním autorem byl dnes téměř zapomenutý spisovatel Adolf Bohumil Šťastný, ale psali je i jiní. Jiří Korejšek, *Ediční poznámka*, in: idem (ed.), *Sherlockové Holmesové*, Praha 1988, s. 183.

⁵⁷ Venouš Huňáček [Josef Skružný], *Ve šlépějích Šerloka Holmesa*, Praha 1940.

⁵⁸ Arthur Conan Doyle, *Studie v krvavých barvách*, Praha 1925.

⁵⁹ Rostislav Bouda (sestavil a upravil), *Dobrodružství z celého světa*, s. 1. 2014, s. 125; *Časopis Dobrodružství z celého světa* vydal mezi lety 1930 a 1931 celkem patnáct příběhů s Holmesem. Jedná se o překlady z německé série *Das Welt-Detektiv*, odkud také pocházejí všechny ilustrace obálek. Příběhy

i ilustrace vytvářeli různí autoři a namísto detektivní dedukce jsou plné akce, honiček, přestřelek a soubojů. Za poskytnutí informací k tomuto časopisu děkuji Rostislavu Boudovi.

⁶⁰ Ferdinand Bonn, *Sherlock Holmes. Detektivní komedie ve 4 jednáních*, Kyjov 1907, s. 1.

⁶¹ Ferdinand Bonn, *Sherlock Holmes. Detektivní groteska o 4 jednáních*, s. 1. 1926, s. 4.

⁶² Ibidem, s. 41.

⁶³ Ferdinand Bonn, *Pes Baskervillský. Detektivní komedie o 4 jednáních s proměnou*, Byšice 1907, s. 52–53.

⁶⁴ Například Detektiv Frank německého autora Matthiase Blanka byl kasovním tahounem divadla Uranie; viz Jaroslav Borotinský, *Lidové divadlo v Praze VIII, Divadelní list Máje III*, 1907, s. 54, 67, 135.

⁶⁵ Ruda Mařík, *Maska Červené smrti. Detektivní komedie ve čtyřech jednáních*, Praha 1907, s. 2.

⁶⁶ Ibidem, s. 5.

⁶⁷ Ibidem, s. 6.

⁶⁸ Ibidem, s. 5.

⁶⁹ Viz Borotinský (pozn. 64), s. 67, 135.

⁷⁰ Recenzent Bořivoj Prusík se zmiňuje o tom, že zde publikum „v záchvatu citu spravedlnosti spontánně tleská Sherlockovi (p. Pulda), když konečně a definitivně spoutá zlosyna“; viz Bořivoj Prusík, *Pišťekovo divadlo v Praze, Divadelní list Máje III*, 1907, s. 196.

⁷¹ Viz Kolich (pozn. 4), s. 55.

⁷² Fotografie byly pořízeny ve fotografickém ateliéru Antonína Wildta (1875–?) v Českých Budějovicích, datum ale chybí. S přihlédnutím ke stáří Kaňkovské (1858–1926) na fotografiích a skutečnosti, že největší oblibě se detektivní hry těšily přibližně v letech 1907 a 1908, lze předpokládat, že ve stejné době byly pořízeny i budějovické snímky. Karton s fotografiemi Ferdinanda Kaňkovského uložený ve fondu Divadelního oddělení Historického muzea Národního muzea v Praze pod signaturami 26F325 a 43F64.

⁷³ Za tyto informace děkuji PhDr. Evě Uchalové z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

⁷⁴ Antonín Santner, *Kašpárek jako Sherlock Holmes a Šmidra, jeho pomocník*, Praha 1926, s. 18.

⁷⁵ Pohádka také dokládá, jak moc již vešel Holmes v obecnou známost. Vyskytují se v ní vtipy založené na tom, že někdo nezná Holmesova slavná dobrodružství a místo pes baskervillský řekne kočka paskvillská. Ibidem, s. 11.

⁷⁶ Z roku 1932 pochází pohádka *Kašpárek detektivem amatérem*, ve které je pouze zmíněno Holmesovo jméno a o šest let později se objevuje kratička, ale velmi vtipná jednoaktová parodie *Boty Šerloka Holmesa* z pera Otakara Šellera, v níž Sherlock nosí župan. Viz Jan Duchoň, *Kašpárek detektivem – amatérem*, Praha 1932. – Otakar Šeller, *Boty Šerloka Holmesa. Detektivka o 1 dějství*, Praha 1938, s. 28.

⁷⁷ Josef Žemla, *Ukradený vepřík, aneb, Kašpárek detektivem. Veselá loutková hra o 3 jednáních*, Plzeň 1948, s. 22.

⁷⁸ Ibidem, s. 4.

⁷⁹ Luboš Bartošek, *Dějiny československé kinematografie I. Němý film 1896–1930. Část 1*, Praha 1979, s. 69.

⁸⁰ Hugo Vavris [Hugo Vavrečka], *František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa*, Praha 1908, s. 21, 56, 49.

⁸¹ Ibidem, s. 5.

⁸² Ibidem, s. 7.

⁸³ Potvrzuje to i obálka Hokrova vydání knihy *Paměti detektiva Sherlocka Holmesa* z roku 1924, kterou zdobí poutavý detektivův profil v modré barvě a z oka mu vychází paprsky.

⁸⁴ Tato úvodní londýnská scéna byla za minulého režimu vystřižena a do snímku se vrátila až po roce 1989.

⁸⁵ Jiří Havelka, *50 let Československého filmu*, Praha 1953, s. 205.

⁸⁶ O. Gluckselig, *Sherlock Holmes, Kinorevue IV*, 1937–1938, č. 1, s. 38.

⁸⁷ Oba filmy se v Česku promítaly v roce 1938. Viz Havelka (pozn. 85), s. 183, 200.

⁸⁸ Ibidem, s. 200.

⁸⁹ Typ „českého Holmese“ je kombinován s *ulsterem* a *deerstalkerem* dle libosti ilustrátorů, kteří někdy Sherlocka doplňují šálou či licousy.

SUMMARY

‘So much is observation. The rest is deduction.’

Images of Sherlock Holmes in Czech Illustrations, Dramas, and Film

Tomáš Kolich

Sherlock Holmes is one of the most immediately identifiable fictional characters in the world. He is usually depicted as a thin older man smoking a pipe and wearing a deerstalker hat and an ulster coat. This long established image did not however come from the original books by Arthur Conan Doyle (1859–1930), but rather evolved gradually. Although there are some objects that appear in Doyle’s stories that can be considered attributes of Sherlock Holmes (the robe, the violin, the lab equipment), the detective dressed as gentlemen in his day typically dressed, and he smoked cigarettes as well as a pipe. The gradual transformation of Holmes’ appearance began with illustrations published in *The Strand Magazine*. Illustrator Sidney Edward Paget (1860–1908) played an instrumental role in defining Sherlock’s appearance and was the one who introduced the distinctly shaped deerstalker hat into the detective’s world. This was later made famous by actor William Gillette in his stage versions of the adventures of Sherlock Holmes. Doyle’s detective stories were first published in the Czech lands by the publishing house of Josef Rudolf Vilímek in an edition that used Paget’s illustrations or copies of them redrawn by illustrator Josef Friedrich (1875–1929). Friedrich

was unable to reproduce the shape of the deerstalker hat, so he replaced it with a different type of hat. A similar shift occurred in the work of Otto Jelen (1898–?), who copied Paget’s illustrations for the publishing house of Josef Hokr. After initially borrowing from the image of Holmes that existed abroad, Czech illustrators created a specific version of Holmes that had three defining attributes: clothing in a chequered pattern, a pipe, and a peaked cap. This version of Sherlock appeared on the covers of the Czech editions of Doyle’s stories (the cover of the Czech edition of *The Final Problem*, published in 1926, was by Karel Vitek /1877–1953/), and in illustrations that accompanied pastiche works (the illustrations to *Arsène Lupin kontra Herlock Sholmes* /Arsène Lupin versus Herlock Sholmes/ from 1908 by Josef Friedrich, and the illustrations to *František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa* /František Lelíček in the Service of Sherlock Holmes/ from 1932 by Ondřej Sekora /1899–1967/, and others), and it even made it into film (*Únos bankéře Fuxe* /The Kidnapping of Banker Fux/ from 1923, and *Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa* from 1932). This costume quickly became the standard symbol in the Czech lands for a detective. The Czech version of Holmes however also demonstrated a feel for some of the character’s less familiar attributes (e.g. his laboratory equipment frequently appeared in stage productions) and introduced new ones of its own. The investigative eye became a Czech symbol of Sherlock Holmes thanks to Vilímek’s posters and book covers and it was even the target of parody. There was also no way to prevent popular action detectives from influencing what the character of Sherlock was like, which is why early Czech stage productions of Doyle’s work portrayed the famous detective as a contemporary hero in modern attire, without the deerstalker hat and without the pipe. In the second half of the 20th century, however, these innovative types of portraits disappeared.

Figures: 1 – Sidney Paget, illustration in ‘The Man with the Twisted Lip’, 1891. Arthur C. Doyle, *The Sherlock Holmes Illustrated Omnibus*, London 1978, p. 80; 2 – Sidney Paget, illustration in ‘The Boscombe Valley Mystery’, 1891. Arthur C. Doyle, *The Sherlock Holmes Illustrated Omnibus*, London 1978, p. 43; 3 – Josef Friedrich, illustration in the Czech edition of ‘The Adventure of the Copper Beeches’, circa 1907. Arthur Conan Doyle, *Ztracená stopa. Dobrodružství detektiva Sherlocka Holmesa*, Prague p. d., p. 293; 4 – Josef Friedrich, sketch for an illustration in the Czech edition of Maurice Leblanc’s ‘Arsène Lupin kontra Herlock Sholmes’ (Arsène Lupin versus Herlock Sholmes), circa 1908. Prague, Památník národního písemnictví (Museum of Czech Literature); 5 – Otto Jelen, illustration in the Czech edition of ‘The Boscombe Valley Mystery’, 1925. Arthur C. Doyle, *Dobrodružství Sherlocka Holmesa* (The Adventures of Sherlock Holmes), Prague 1925, p. 129; 6 – Karel Vitek, the cover of the Czech edition of ‘His Last Bow’, 1926. Arthur Conan Doyle, *Poslední dobrodružství Sherlocka Holmesa* (The Last Problem), Prague 1925; 7 – Josef Skružný, the cover of ‘Ve šlépějích Šerloka Holmesa’ (In the Footsteps of Sherlock Holmes), circa 1940. Josef Skružný, *Ve šlépějích Šerloka Holmesa*, Prague s. d.; 8 – Václav Čutta, the cover of the Czech edition of ‘A Study in Scarlet’, 1925. Arthur Conan Doyle, *Studie v krvavých barvách*, Prague 1925; 9 – The photography studio of Antonín Wildt in České Budějovice, Ferdinand Kaňkovský dressed up as Sherlock Holmes, circa 1910. Prague, Historické muzeum Národního muzea (Museum of History – National Museum, Department of Theatre), sign. 26F325; 10 – Eman Fiala in the costume of Sherlock Holmes II in the film ‘Únos bankéře Fuxe’ (The Kidnapping of Banker Fux), 1923. Private collection.